

Jogi Bizottság

23.11.2017

MUNKADOKUMENTUM

a szellemi tulajdon és a polgári jogi felelősség terén kihívást jelentő 3D
nyomtatásról

Jogi Bizottság

Előadó: Joëlle Bergeron

Bevezetés

A háromdimenziós nyomtatás (vagy 3D nyomtatás) az 1960-as években született meg, kísérleti jelleggel.

Az Egyesült Államokból származó technológia az 1980-as években kezdett elterjedni az ipari ágazatban.

A 3D nyomtatás fejlődése a 3D nyomtatók piaci bevezetésével, illetve a digitális modelleket és 3D nyomtatási szolgáltatásokat kínáló piaci szereplők megjelenésével gyorsult fel.

A 3D nyomtatás valójában egy átfogó kifejezés, ami többféle olyan technológiatípust jelent, amelyek egy digitális fájl alapján egy 3D nyomtató segítségével képesek fizikai tárgyakat legyártani. A technológiát eredetileg prototípusok elkészítésére szánták, és máig ezt a célt szolgálja a 3D technológia piacának jelentős része.

A technológia a magánszemélyeknek szánt 3D nyomtatók piaci bevezetésével vált a nagyközönség számára is elérhetővé, ám ez a piaci szegmens továbbra is marginálisnak számít, és várhatóan középtávon is az marad, tekintettel a fogyasztók rendelkezésére álló anyagok korlátozott voltára.

Jelenleg a nyomtatott tárgyak 99%-a ugyanazokból a műanyagokból, műgyantákból és fémekből készül. A 3D ágazat egyik legfontosabb kihívása az alapanyagok kombinálása.

A távnyomtatási szolgáltatások fejlődése, amely olykor a 3D fájlok online megosztási platformjaihoz kapcsolódik, mindenki számára lehetővé teszi a tárgyak 3D nyomtatását, még hozzá az alacsony kategóriájú nyomtatókkal elérhetőnél sokkal jobb minőségben. A 3D nyomtatók oktatási intézményekben és közösségi munkaterekben (úgynevezett fablab-ekben) történő terjedése szintén elősegíti a technológiához való széles körű hozzáférést. A lefejlettebb iparágak nagy része alkalmazza a technológiát, mivel az komoly hatást gyakorol az innovációra és gyakran a környezetre is.

Az orvosi területen is hatalmasak a várakozások, mivel a technológia alkalmazható lenne protézisek, fogászati implantátumok, emberi bőr, sőt akár szervek, például vesék előállítására. Az űrepülési ágazat számára komoly előnyt jelentene, ha könnyebb komponenseket tudnának nyomtatni, ezáltal csökkentve az üzemanyag-fogyasztást, és ezzel a költségeket is: az Airbus jelenleg kísérleteket folytat egy olyan repülőgéppel, amely több mint 1000 olyan alkatrészt tartalmaz, amely 3D nyomtatással készült. Az autóalkatrészek, játékok, háztartási elektromos készülékek gyártása számára is tartogat lehetőségeket ez az új technológia. A 3D nyomtatókat és a 3D szkennereket egyre gyakrabban alkalmazzák múzeumokban is, történelmi tárgyak restaurálása és kutatások céljából, például a régészetben.

Az EU az elsőbbséget élvező technológiai területek között tartja számon a 3D nyomtatást. A Bizottság is megemlíti a globalizáció előnyünkre fordításáról szóló vitaanyagában (COM(2017)240) azon jelentős tényezők között, amelyek ipari átalakuláshoz vezetnek majd.

Az európai kezdeményezések közül meg kell említeni a Vanguard projektet, amelyben 30 európai régió vesz részt, együttműködve egymással az innovációt támogató befektetések terén, például olyan terveket dolgozva ki az iparral közösen, amelyek 3D technológiát

alkalmazva hoznak létre a jelenlegieknél könnyebb és rugalmasabb fémalkatrészeket.

A 3D nyomtatásról adott véleményében az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság úgy vélte, hogy a digitális forradalom és a szóban forgó innovatív gyártási technológia kombinációja lehetővé teszi majd Európa számára, hogy visszaköltöztesse a termelést a világ alacsony bérköltségű régióiból, serkentse az innovációt, és fenntartható növekedést hozzon létre a saját területén (2015/C 332/05).

Azonban annak ellenére, hogy a háromdimenziós nyomtatás technológiáját gyakran úgy mutatják be, mint ami átalakítja a gyáripart, a technológia termelésre gyakorolt hatása egyelőre korlátozott. A San Franciscó-i francia főkonzulátus tudományos és technológiai missziójának jelentése így fogalmaz: *„a lehetőségek, az ígéretek és a felfokozott várakozás ellenére a 3D nyomtatás fejlődése viszonylag visszafogott tempóban zajlik: a hagyományos termelési eszközök rövid és középtávon megőrzik a termelésben betöltött vezető szerepüket, és elsőként a prototípusok gyártása, az alacsony volumenű gyártás és a személyre szabott termékek gyártása fog kiemelkedni.”*

A személyre szabott termelést lehetővé tevő 3D nyomtatás számos előnyt nyújthat a vállalkozások számára: csökkenthetik a logisztikai láncukat, a tárolási és szállítási műveleteket, a környezetre gyakorolt hatásokat, valamint az áruk biztosításával kapcsolatos kiadásokat.

A szükséges gyártási lépések csökkentése lehetővé tenné a vállalkozások számára a kihelyezett gyártási tevékenységek visszatelepítését.

Mindannyian arra gondolunk, hogy a gyártást ebben az esetben jórészt gépekre bíznák, és ez aggasztónak tűnhet. Ám valójában ez pozitív hatásokkal is járhat új, kevesebb teherrel járó és kevésbé veszélyes munkahelyek létrehozása révén (karbantartó technikusok, mérnökök, tervezők...), valamint a gyártási költségek csökkentésével (alacsony volumenű gyártás).

A 3D nyomtatás lehetővé teszi az erőforrások és a helyi termelés jobb felhasználását, ami csökkenti a szállítási költségeket és az üvegházhatású gázok kibocsátását.

A termelés áthelyezése hozzájárulhat a helyi szinten hozzáadott érték fenntartásához, és az áruforgalom csökkentésével a szállítási költségek és a szén-dioxid-kibocsátás csökkentéséhez.

A jelentés célja és tárgyköre

A 3D nyomtatás felvethet bizonyos jogi, etikai, egészségügyi és biztonsági kérdéseket.

Az orvosi területen a szervek reprodukciójával kapcsolatosan számos kérdés jelent etikai problémát, például az egészséghez való egyenlő hozzáférés és az egészségügyi kihívások tekintetében.

A biztonsággal kapcsolatos kérdések is elsőrendűek, különösen például az autók, a repülőgépek és a lőfegyverek alkatrészeinek előállításának tekintetében.

Az a kockázat is fennáll, hogy a 3D nyomtatás megkönnyíti a hamisítást, nem csupán amiatt, hogy magánszemélyek visszaélhetnek a magáncélú másolatra vonatkozó kivétellel, hanem

amiatt is, hogy szervezett hálózatok haszonszerzési céllal árulhatnak hamisított termékeket. Ennek kapcsán elengedhetetlennek tűnik, hogy a hamisítás megelőzése céljából kialakuljon a 3D nyomtatás legális kínálata azzal a céllal, hogy a magánszemélyek a jogszabályok megsértése nélkül, a szerző tisztességes díjazása mellett nyomtathassanak. Ennek tükrében hasznos lenne, ha a jogok kezelésével megbízott társaságok közelednének a fájlcsereplő platformokhoz, és elérnék, hogy a fájlok felhasználási feltételei védjék a szerzők jogait és érdekeit.

Az előadó javasolja, hogy a jelentés főként a szellemi tulajdonhoz és a polgári jogi felelősséghez kapcsolódó horizontális kérdésekre összpontosítson, a Jogi Bizottság hatáskörének megfelelően.

A 3D nyomtatás két fő okból vet fel kérdéseket a szellemi tulajdonhoz és a polgári jogi felelősséghez kapcsolódóan:

- a szellemi tulajdon tekintetében a tárgyak személyre szabásának lehetősége miatt;
- a polgári jogi felelősség tekintetében pedig a termelési lánc működésének sajátosságai miatt.

A legyártandó tárgy digitális tervezése lehetővé teszi annak akár végtelen számú módosítását és változtatását. Az új technológia ötvözi a digitális és a fizikai világot, ami megváltoztatja a termelési lánc működését is, mivel az online elérhető fájlok révén a nagyközönség is részt vehet az innovációban. A nyílt forráskódú fájlok ugyanis szabadon módosíthatók, javíthatók és személyre szabhatók.

A szellemi tulajdon

Ami a szellemi tulajdont illeti, néhány hasznos különbségtételt kell tennünk. El kell választani egymástól a magáncélú használatra szánt otthoni nyomtatást a kereskedelmi célú nyomtatástól, illetve a szakmai szereplők közötti szolgáltatásokat is a szakmai szereplők és a fogyasztók közötti szolgáltatásoktól.

Franciaországban az irodalmi és művészeti tulajdonnal összefüggő jogok legfelső tanácsa a háromdimenziós nyomtatás és a szerzői jogok ügyét megvitató bizottság jelentésében úgy vélte, hogy „a 3D nyomtatás elterjedése egyelőre nem tűnik jelentős problémának a jelentés tárgyát képező szerzői jogok tekintetében. A fablab-ek és az online nyomtatási szolgáltatások ügyfelei jórészt szakmai felhasználók, például formatervezők, akik korlátozott számú tárgy gyártása céljából alkalmazzák ezt a technológiát alkotói tevékenységük keretében. A hamisítás veszélye elsősorban a képzőművészeti alkotásokat fenyegeti.”

A jelentés szerint „rövid és középtávon a fő kérdés a szakmai közvetítők fokozott bevonása a szerzői jogok betartásába. Ez vonatkozik először is a 3D fájlok megosztására szolgáló online platformokra, amelyek az elektronikus kereskedelemről szóló 2000/31/EK irányelv szerinti tárhelyszolgáltatóként tekintenek magukra, ami korlátozza a felelősségüket, holott ez nem lenne indokolt abban az esetben, amikor aktív szerepet játszanak, és ennek következtében ismerik a tárolt fájlokat, illetve ellenőrzést gyakorolnak felettük. Mivel nem egyértelmű a határvonal, tisztázni kell a jogi helyzetet e tekintetben.”

Hasonló a helyzet a 3D digitalizációs szolgáltatások és szoftverek, valamint a 3D nyomtatási

szolgáltatók esetében, amelyeknek didaktikus célból módszeresen fel kellene tüntetniük egy felhívást a szellemi tulajdonjogok tiszteletben tartására, és – ahogyan azt már említettük – a létrehozott 3D fájlokhoz csatolniuk kellene a fájlok nyomonkövethetőséget lehetővé tevő elemeket.

Összegzésként megállapítható, hogy a jogi szakértők szerint a 3D nyomtatás nem változtatta meg alapjaiban a szerzői jogok helyzetét. A létrehozott fájl műalkotásnak tekinthető és ennek megfelelő védelemre jogosult. Rövid és középtávon a fő kihívás az, hogy a szakmai közvetítőket miként lehet jobban bevonni a szerzői jogok betartásába. A szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről szóló 48/2004/EK irányelv jövőbeni felülvizsgálata, amit a Bizottság még jelenlegi ciklusban szeretne végrehajtani, különösen fontos lesz e tekintetben, és olyan „puha” intézkedésekkel is kiegészülhet, amelyek tájékoztatással szolgálnak e témában.

A polgári jogi felelősség

Ezek a különbségtételek a polgári jogi felelősséggel kapcsolatos szempontok tekintetében is relevánsnak tűnnek. A digitálistartalom-szolgáltatásra irányuló szerződések egyes vonatkozásairól szóló bizottsági javaslat 10. és 14. cikke a fogyasztók szempontjából megoldást jelenthet például azokra az esetekre, amikor kérdéses a 3D nyomtatással készült tárgyakért és a hibás fájlok miatt előálló károkért való felelősség. A hibás termékekért való felelősségről szóló 85/374/EGK irányelv viszont valamennyi szerződésre vonatkozik. Meg kell jegyezni, hogy a Bizottság a 3D nyomtatás terén tapasztalható fejlemények miatt kezdte meg az irányelv felülvizsgálatát annak értékelése érdekében, hogy megfelel-e a jelenlegi igényeknek. A felülvizsgálat eredményei 2017 végére várhatók.

A felelősséggel kapcsolatos jog egyik sajátos feladata, hogy támogassa a biztosítási piacot, ugyanis ha egy területen nem egyértelmű a felelősség, a biztosítás általában igen drága vagy nem is áll rendelkezésre, ami kihat a kockázati tőke elérhetőségére.

Az általános felelősségi szabályok a 3D nyomtatásra is vonatkoznak. Ez alátámaszthat egy speciális bánásmódot abban az esetben, ha egy 3D nyomtatási technológia alkalmazásával készül tárgy által okozott károk visszasságairól van szó, és az áldozat emiatt nem tudja azonosítani a felelős személyt. Ezek a szabályok azonosíthatják a 3D nyomtató gyártóját, a szoftver tervezőjét vagy a tárgyat előállító személyt, aki a szoftverre bízta a nyomtató vezérlését.

A polgári jogi felelősség általában nem harmonizált kérdés, amely a nemzeti jogszabályok hatálya alá tartozik. Az uniós szabályozás a konkrétabb szabályokra korlátozódik, például a hibás termékekért való felelősségre. E felelősség kapcsán meg kellene vizsgálni, hogy a 3D nyomtatók gyártóinak nagyobb felelősséget kellene-e viselniük, mint a tárgyak létrehozására alkalmas egyéb eszközök vagy gépek gyártóinak.

A 3D nyomtatás orvosi kezelések céljából történő alkalmazása tekintetében a felhasználást rendszerint a felek szerződéses viszonya szabályozná, a végfelhasználókat, vagyis a betegeket pedig a különféle egészségbiztosítási rendszerek fedeznék.

Az előttünk álló út

Egyéb kérdéseket is fel lehetne vetni, például azt, hogy a létrehozott 3D fájlokban kell-e

integrálni olyan elemeket, amelyek lehetővé teszik a nyomonkövethetőséget, vagy szükség van-e arra, hogy például valamiféle mélységi jelöléssel biztosított legyen a kinyomtatott tárgyak nyomonkövethetősége. Magától értetődik, hogy óvatos megközelítésre van szükség a 3D nyomtatás területén. Még évekre és komoly szakmai tapasztalatokra van szükség ahhoz, hogy olyan minőségi terméket lehessen előállítani, amely nem jelent veszélyt a felhasználóra vagy a fogyasztóra nézve. A baleset esetén felmerülő felelősséggel vagy a szellemi tulajdon megsértésével kapcsolatos problémák megelőzése érdekében kétségtelenül új jogi normákra lesz szükség uniós szinten vagy hozzá kell igazítani a meglévő normákat a 3D nyomtatás sajátosságaihoz.

Több megoldási lehetőség is kínálkozik a szellemi tulajdonnal és a polgári jogi felelősséggel kapcsolatos kérdések kapcsán: a nyomtatható tárgyak globális adatbázisának létrehozása a szellemi tulajdon védelme alatt álló háromdimenziós tárgyak reprodukcióinak ellenőrzése érdekében; a háromdimenziós tárgyakról készített magáncélú másolatok számának korlátozása az illegális reprodukciók elkerülése érdekében; vagy a 3D nyomtatásra kivetett adó, amelynek célja a szellemi tulajdonjogok jogosultjai által a magáncélú 3D nyomtatás révén elszenvedett kár ellentételezése. Önmagában azonban egyik lehetőség sem igazán kielégítő.

Mindenesetre a jogalkotási válasznak nem szabad megkettőznie a szabályokat, és szem előtt kell tartania a már folyamatban levő projekteket. A jognak lépést kell tartania az innovációval, ám nem szabad fékeznie vagy akadályoznia azt.